

**MƏRCİ (*Lens culinaris* Medik.) VƏ LOBYA (*Phasolus vulgaris* L.)
NÜMUNƏLƏRİNİN QURAQLIQ VƏ DUZ STRESLƏRİNƏ DAVAMLILIĞININ
FIZIOLOJİ PARAMETRLƏR ƏSASINDA DIAQNOSTİKASI**

Təravət Hüseynova, Rəna Mikayılova

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin Genetik Ehtiyatlar İnstitutu, htaravat@mail.ru

Məlumdur ki, bitkilərin həyat fəaliyyəti xarici mühit amilləri (istilik, temperatur, duzluluq və s.) ilə sıx əlaqədardır. Bitkinin olduğu mühitdə şəraitin dəyişilməsinin müəyyən həddləri vardır ki, yalnız bu hədlər daxilində bioloji proseslərin normal gedişi mümkün olur. Quraqlıq və duzluluq - ətraf mühitin ən əsas abiotik stres amillərindəndir. Bu amillərin mənfi təsiri bitkilərin inkişafının ləngiməsinə, fizioloji funksiyalarının zəifləməsinə və hətta bitkilərin məhvinə səbəb olur.

İnstitutun kolleksiyasından götürülmüş 12 mərci (*Lens culinaris* Medik.) və 14 lobyə (*Phasolus vulgaris* L.) nümunəsi üzərində tədqiqat işi aparılmışdır. Tarla şəraitində əkilmiş həmin nümunələrin quraqlığa və duzluluğa davamlılıq dərəcələrini qiymətləndirmək məqsədilə onlardan çiçəkləmə fazasında yarpaq nümunələri götürülmüş, laboratoriyaya şəraitində quraqlıq və duz stresləri ilə əlaqədar fotosintez göstəricilərindən olan xlorofil *a*, xlorofil *b*, xlorofil *a+b*-nin və karotinoidlərin ümumi miqdarında baş verən dəyişikliklər müəyyənləşdirilmişdir. Quraqlıq və duz streslərinə davamlı nümunələr seçilmişdir.

Tədqiqat işinin nəticələri əsasında 12 mərci nümunəsdən 6206/8461/3-5, 6037/3-5, 2013-119.14, 6004/DPL 62/2-7, 6002/7716/4-10 quraqlığa yüksək davamlı, 2011.5-63-18, 358/10870/24-3, 75/7700/6-8, 1LL 6002, St. Arzu nümunələri quraqlığa davamlı kimi seçilmişdir. Həmin nümunələrdə quraqlığın təsirindən xlorofilin miqdarının dəyişilməsi 102,1% - 111,2% arasında olmuşdur, yəni xlorofilin stres-depressiya dərəcəsi müşahidə edilməmişdir. 14 lobyə nümunəsindən 5-i quraqlığa davamlı (Standart, Sekunda, Aze PHA-18, AG-1894, AG-3307, 5-i orta davamlı (Aze PHA-36/2, K-14044, Aze PHA-6, Aze PHA-33, K-13038), 4-ü həssas (K-13044, Aze PHA-15, Aze PHA-209 t, Aze PHA -t/6) olmuşdur.

Genetik şərtlənmiş və bitkilərin irsən keçən bu və ya digər davamlılıq dərəcəsi hər hansı bir sort və ya nümunənin mühitin əlverişsiz şəraitinə adaptasiya imkanlarını əks etdirir. Tədqiqat işində qiymətləndirilib seçilmiş nümunələrdən gələcək seleksiya işlərində genetik mənbə kimi istifadə olunması üçün tövsiyə oluna bilər.